

Praca socjalna – perspektywy ekosocjalne

Daniel Zając

Instytut Nauk Pedagogicznych, Wydział Nauk Społecznych

Uniwersytet Opolski

ul. Oleska 48, 45-052 Opole

E-mail: zajac.daniel@onet.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0919-3721>

ABSTRAKT

Cel. Celem artykułu jest przybliżenie ram teoretycznych oraz wybranych propozycji praktycznych pracy socjalnej zorientowanej ekologicznie.

Omówione koncepcje. Artykuł traktuje w sposób przeglądowy o problematyce pracy socjalnej w ujęciu ekologicznym. Niniejszy artykuł skupiony jest na omówieniu wybranych koncepcji. Poruszone zostają zagadnienia Głębokiej Ekologii w kontekście pracy socjalnej oraz teoria regeneratywnej pracy socjalnej i Zielonej Pracy Socjalnej, a także Slow Social Work.

Wyniki i wnioski. Poruszone w artykule propozycje praktyczne oraz teoretyczne pracy socjalnej ukierunkowanej ekologicznie są odpowiedzią na zmiany społeczne i ekologiczne na świecie. Tradycyjne modele pracy socjalnej wymagają konceptualizacji w obliczu tychże zmian. Wdrożenie tych innowacji i wprowadzanie ich w życie powinno być wspierane przez środowisko akademickie i system pomocy społecznej.

Oryginalność. Omawiane w treści artykułu modele i propozycje praktyczne związane z ekologiczną pracą socjalną są relatywnie nowe na gruncie akademickim oraz publicznym. Opracowane zagadnienia są ważnym elementem refleksji oraz debaty nad przyszłą rolą pracy socjalnej w obliczu nieustannie postępujących zmian klimatycznych i społecznych na skalę globalną.

Słowa kluczowe: ekologia, praca socjalna, antropocentryzm, posthumanizm, przyszłość

Social work – ecosocial perspectives

ABSTRACT

Aim. The aim of this article is to present the theoretical framework and selected practical proposals of ecologically oriented social work.

Discussed concepts. The article provides an overview of the issue of social work in an ecological perspective. This article focuses on discussing selected concepts. The issues of Deep Ecology in the context of social work and the theory of regenerative social work and Green Social Work, as well as Slow Social Work are discussed.

Results and conclusions. The articles on practical applications and applications that are applied ecologically are a response to the social and ecological changes in the world. Traditional work models require reconceptualization in these changes. The implementation of these innovations and their implementation should be supported by the academic community and the social welfare system.

Cognitive value. The models and practical proposals related to ecological social work discussed in the article are relatively new in the academic and public domain. The issues developed are an important element of reflection and debate on the future role of social work in the face of constantly progressing climate and social changes on a global scale.

Keywords: ecology, social work, anthropocentrism, posthumanism, future

Wstęp

Współczesna praca socjalna potrzebuje nowego szkicu dla swoich działań i orientacji na przyszłość. Globalne problemy społeczne i ekologiczne inicjują rekonceptualizację pracy socjalnej i działań pomocowych, mimo to wciąż brakuje na trwale ugruntowanych praktycznych teorii oraz nurtów zmiany z zakresu pracy ekosocjalnej. Są one na bieżąco aktualizowane, powstają rzeczywiste propozycje i rozwiązania, które odbijają się dźwięcznym echem w dyskursie naukowym. Niemniej jednak przestrzeń ta wciąż wymaga zapewnienia i większej uwagi z zewnątrz, nie tylko ze strony akademickiej. Rozwój ekopraktyki pracy socjalnej można uznać za: „względnie wyodrębnione, kompletne i wewnętrznie spójne koncepcje wyznaczające interwencje pracowników socjalnych w określonych sytuacjach” (Payne, 2000, s. 332). Debata ta jest relatywnie nowa, zwłaszcza w kontekście jej intensywności i obecności w świecie nauki, mediów, polityki, pomimo tego, że jej tematyka przewodnia jest czuła na jakże aktualne wyzwania i zmiany na świecie. Pochyla się ona nad wątkami rozpatrującymi relacje człowieka z ekosystemem i ich wspólnej przyszłości. Refleksje te prowadzą do różnych wniosków, jednym z nich jest potrzeba profesjonalnej reakcji pracowników socjalnych i systemu pomocy społecznej na taki stan rzeczy. W niniejszym artykule zaprezentowane wyselekcjonowane ramy teoretyczne ekopraktyki w pracy socjalnej, podjęto się próby ich ujednolicenia oraz zaakcentowania ich istoty. Ponadto niniejsza praca suponuje wybrane rozwiązania i propozycje praktyczne zgodne z wybranym tematem.

Perspektywa ekosocjalna w pracy socjalnej - wybrane ujęcia teoretyczne

Ekologiczna optyka pracy socjalnej- można ją ująć jako eko-perspektywę, co wskazuje, iż celem takiej pracy socjalnej jest pomoc ludzkości: „aby stworzyć i utrzymać bioróżnorodny ekosystem planetarny i czynić to poprzez dostosowanie istniejących metod pracy socjalnej dla promowania zmian społecznych” (Ramsay & Boddy, 2019, s. 75). Ujęcie to zawiera w sobie cztery zasadnicze eko-perspektywy w pracy socjalnej:

- implementacja zmian w codziennym życiu prywatnym w sposób zrównoważony i rozsądny, między innymi poprzez racjonalne zużycie energii i zasobów;
- reorganizacja umożliwiająca zrównoważoną działalność;
- edukacja i dystrybucja wiedzy o środowisku oraz pracy ekosocjalnej w trakcie interakcji z klientem, zwłaszcza interwencyjnie;
- inicjacja zmiany społecznej na rzecz zmian struktur społecznych w ramach aktywizmu, protestów, rzecznictwa, wsparcia organizacji i akcji społecznych (Ramsay & Boddy, 2019).

Eko-perspektywa w pracy socjalnej rozpatrywana może być poprzez deskrypcję oraz przybliżenie teorii i myśli, jakie wysunął Fred H. Besthorn. Jego rozważania dotyczące Głębokiej Ekologii odsyłają do koncepcji Głębokiej Ekologii Arne Naess’a. Jak uznaje Besthorn myśl Naess’a stanowi fundamentalne oraz komplementarne ujednolicenie ram teoretycznych dla rozwoju koncepcji i działania pracy socjalnej w ujęciu ekologicznym. W rozwinięciu wątku, Naess wyróżnia dwa podejścia do problemów ekologicznych, dzieli je na płytkie oraz głębokie. Pierwsze z wymienionych jest cechą społeczeństw wysoce rozwiniętych państw pierwszego świata. Kluczową uwagą w tym kontekście jest to, iż płytkie podejście ogniskuje swoją uwagę wokół ludzkiego bytu, jednostkowej egzystencji, a zatem nosi znamiona antropocentryzmu. Natomiast głębokie podejście jest autentyczną troską o ekologiczną sprawiedliwość jako kumulacji relacji człowieka z naturą (Besthorn, 2012).

Besthorn uważa, iż zwolennicy Głębokiej Ekologii dążą do refleksyjnego spojrzenia na rzeczywistość w szerszym kontekście, a jednocześnie z większą czułością, a także inną perspektywą – ekocentryczną. A zatem odchodzą oni od uwikłań egocentrycznego podejścia do ekologii, a przechodzą do zupełnie innej formy postrzegania danej problematyki (Besthorn, 2012).

Kontynuując, koncepcja Głębokiej Ekologii zbudowana jest na „*głębokim self*”, głębokich pytaniach i wartościach. „*Głębokie self*” stanowi opozycję względem zindywidualizowanego *self*, a zatem jest wynikiem rozwoju poznawczego, który dąży do

samoidentyfikacji ze wszelkim światem natury. Relacja ta jest specyficzną więzią, która wymaga znaczących pokładów zaangażowania w proces kwestionowania oraz stawiania pytań co do materii ludzkiej tożsamości i jej konstrukcji we współczesnym świecie (Besthorn, 2012). Teoria Naess'a przewiduje, iż fundamentalnym dla niej samej jest uznanie „głębokiej wartości” wszystkich form życia. Dostrzec można, że podejście to jest pewnego rodzaju próbą eliminacji oraz zatarcia idei hierarchii kontroli oraz dominacji człowieka nad naturą (Besthorn, 2012).

Besthorn w swoich publikacjach uwzględnia pracę socjalną jako jedną z dziedzin nauki oraz praktyki, która potrzebuje ekologicznej reorientacji. W opracowaniach Besthorn podkreśla, że tradycyjne pojęcie sprawiedliwości, zwłaszcza w pracy socjalnej może być niewystarczające. To znaczy, że sprawiedliwość, która obecnie ugruntowana jest w teorii i praktyce pracy socjalnej nie nadąża za gwałtownie przyspieszonymi interakcjami pomiędzy kryzysami ekologicznymi i społecznymi i szeregiem implikacji, jakie one ze sobą niosą na szeroką skalę (Besthorn, 2012).

Zaakcentować warto, iż zwolennicy Głębokiej Ekologii uznają ujęcie sprawiedliwości społecznej (również z perspektywy pracy socjalnej) za powierzchowne oraz płytkie. Ich podejście oparte jest na odejściu od antropocentryzmu na rzecz głębokiej sprawiedliwości. Jest to takie pojęcie sprawiedliwości, które spaja ze sobą społeczną oraz ekologiczną materię i łączy je w spójną całość. Takie rozwiązanie traktuje obydwa aspekty na równi, nie sprawia, że jeden z nich dostosowany jest do drugiego i *vice versa* (Besthorn, 2012).

Płytkie podejście do sprawiedliwości, nawet gdy jest zaangażowane w ekologiczne obawy oraz wizje na przyszłość w dalszym ciągu nie proponuje podejścia zapobiegawczego w stosunku do wszelkiej maści istot żyjących na ziemi, ponieważ koncentruje się wokół człowieka i jego przetrwania. Zatem widzi wszelką zmianę w kontekście korzyści dla ludzkości, bez udziału pozostałych środowisk i żyjących istot. Tak więc płytkie podejście ma postrzegać świat poprzez wyższość człowieka i stawia go poza granicami moralnymi w szerszym kontekście, uznaje wartość ludzką za ważniejszą niż wszystko inne. Natomiast głębokie podejście nawet postawione w obliczu nieustannych zmian społecznych i ekologicznych nakreśla pytanie: czy ziemia może zostać uratowana? Nie jest to pytanie na zasadzie: czy ludzkość może zostać uratowana? Jest to refleksja nad dobrem i stabilnością świata ludzkiego, a także świata nie-ludzkiego, środowiska naturalnego, systemów ekologicznych i wspólnej przyszłości całej planety. To pytanie powinna zadać sobie również praca socjalna jako nauka i jako praktyka zawodowa (Besthorn, 2012).

Besthorn uważa, iż koniecznością w świetle pracy socjalnej jest zmiana orientacji oraz przededefiniowanie jej pojęcia sprawiedliwości oraz kierunków działania i rozwoju w

przyszłości. Potrzebą jest przyjęcie perspektywy scentralizowanej ekologicznie, zmiany również wymagają wzory zachowania i postaw społecznych, role i zadania instytucji publicznych. Besthorn uważa, że tylko w ten sposób możliwe jest implementowanie pracy ekosocjalnej i uniknięcie niepożądanych skutków obecnego kryzysu ekologicznego i społecznego na całym świecie (Besthorn, 2012).

Naturalnym jest kwestionowanie tej idei oraz posiadanie wątpliwości względem rzeczywistych szans na realizację tych postulatów czy też ich słuszności, a zwłaszcza możliwości ich zastosowania w szeroko pojętej praktyce pracy socjalnej. Niemniej jednak refleksja nad tym zagadnieniem jest kategorycznie zasadna a przede wszystkim potrzebna w obliczu nieustannych zmian społecznych i ekologicznych.

Praca ekosocjalna – odejście od antropocentryzmu

Na kanwie licznych kryzysów klimatycznych oraz nieustannie zmieniających się warunków środowiskowych na całym świecie kwestia współczesnej pracy socjalnej nabiera wyraźnego akcentu, zarówno w dyskursie naukowym, jak i publicznym. Współmiennie rosnąca potrzeba zmiany pojmowania pracy socjalnej względem przemian klimatycznych odzwierciedla się w nieantropocentrycznej perspektywie bądź ekosocjalnej optyce dotyczącej formuły i kręgosłupa pracy socjalnej. Nieuprzywilejowana pozycja egzystencji ludzkiej w paradygmacie pracy socjalnej stanowi kontr-teorię dla antropocentryzmu ulokowanego w tradycyjnych nurtach pracy socjalnej (Webb, 2021).

Praca socjalna ugruntowana na przesłankach ekologicznych akcentuje istotę etyki oraz wrażliwości na świat wspólny, nie w relacji człowiek-człowiek, lecz w materii uwikłań więzi człowiek-środowisko (w szerszym kontekście z innymi istotami, rzeczami, naturą). Relewantność humanistycznego projektowania pracy socjalnej w dalszym ciągu jest aktualna, jak również merytorycznie zasadna. Jednakże fundamentalne założenia klasycznej pracy socjalnej w postaci wyższości i wyjątkowej wartości człowieka w podejściu nieantropocentrycznym/ekosocjalnym są klasyfikowane w innej kategorii. Nie znaczy to, że są one negowane, kontestowane, ich istota w tym ujęciu jest materializowana w relacjach w których są one realizowane. Nietradycyjna optyka skoncentrowana jest na wartości wzajemności w przestrzeni wspólnej, a zatem w świecie ludzi i nie-ludzi i ich dbałości oraz odpowiedzialności za to co łączy, czyli za planetę oraz jej dobrostan. W związku z czym przedmiotem działań pracy socjalnej, a raczej jej esencjonalną istotą byłyby relacyjne związki zachodzące w świecie bytów ludzi i nie-ludzi oraz ich otoczenia oraz przestrzeni wspólnych (Webb, 2021).

Rekonceptualizacja zastałych ram teoretycznych oraz praktyk pracy socjalnej konstruowanych przeważnie na humanistycznej idei człowieka jest potrzebą ekologicznej pracy socjalnej. Potencjał oraz plastyczność teorii i praktyki pracy socjalnej jest jej naturalną cechą wypadkową, a więc jest ona podatna na zmiany i reagowanie na zmieniającą się rzeczywistość. Tak więc „narzędziem” służącym tej zmianie jest transformacyjna praca socjalna. Propozycją wyjściową w tym ujęciu jest zradykalizowanie pracy socjalnej w tym sensie, ażeby przyjęła ona jeszcze bardziej transdyscyplinarną formę, była kumulacją idei, teorii i wszelkiej praktyki zorientowanej na ekologię w ramach własnej działalności. Fundamentami dla takiej zmiany mają być postulaty dotyczące przeciwstawianiu się antropocentryzmowi. Teoria ta przewiduje, iż praca socjalna wyrażana w taki sposób będzie praktyką wolną od antropocentryzmu, a zatem będzie stanowić swoistą ekosprawiedliwość zorientowaną na synergii oraz zrównoważoną przyszłość całej planety (Bell, 2021).

Utożsamieniem dla tejże teorii mają być pracownicy socjalni, którzy będą charakteryzować się lojalnością etyczną wobec środowiska naturalnego. Za imperatyw moralny w swojej pracy zawodowej będą oni przyjmowali powinność konstruowania, implementowania oraz utrwalania myślenia i działania na rzecz ekosprawiedliwości (Bell, 2021).

Według Lewisa Williamsa współczesna praca socjalna wyraża zapotrzebowanie na ujęcia oraz optykę teoretyczną, którą zainicjują działania afirmatywne. W ramach tychże działań powinny być egzekwowane postulaty kumulujące społeczną oraz ekologiczną wytrwałość, odporność. Celem takiej pracy socjalnej ma być zrównoważony, głęboki i harmonijny rozwój ludzi i ich otoczenia (uznający prawo do rozwoju wszelkich form życia). Działania te mają nosić znamiona procesu upelnomocniającego, ufundowanego na drodze zmierzającej ku epistemologicznej odporności, plastyczności narracyjnej w kontekście kulturowym i tożsamościowym (Williams, 2014).

Takie podejście do pracy socjalnej zawiera w sobie pierwiastek o wartości regeneratywnej, odnoszący się do koncepcji zrównoważonego rozwoju. To właśnie regeneratywna natura pracy ekosocjalnej jest wyrazem zrównoważonego rozwoju, a także perspektywą nieantropocentryczną. Współczesna koncepcja regeneratywnej kategorii zrównoważonego rozwoju jest uniwersalizowana, ugruntowana w międzynarodowym dyskursie naukowym. Obecnie traktuje ona w holistyczny sposób o aktualnych rozwiązaniach i podejściach w nauce i praktyce, wyrażana jest także poprzez dążenie do zrównoważonej trwałości zarówno w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym (Gibbons, 2020). Przytoczona literatura naukowa wybranych autorów wskazuje, że podejście postantropocentryczne w pracy socjalnej oraz jej transformacja są rozwijane na bieżąco i aktualizowane względem

zmieniającego się świata. Zapotrzebowanie na nowe paradygmaty oraz ujęcia w pracy socjalnej są odzwierciedleniem jej poszukiwań w polu teorii i praktyki w obliczu zmian społecznych i ekologicznych. Ponadto w przywołanych opracowaniach zaakcentowana jest również potrzeba regeneracji świata, dbałości o jego dobrostan i uznanie wspólnoty oraz wzajemności w świecie, w którym wszystko to co ludzkie, nie jest uprzywilejowane (Mendel, 2022).

Teoretyczno-praktyczne propozycje pracy ekosocjalnej

Teoria ekopraktyki w pracy socjalnej jest relatywnie nowa. Podręcznikowe studium współczesnych teorii pracy socjalnej przywołuje wybrane koncepcje i opracowania na temat tego zagadnienia. Na ich podstawie nakreślić można ramy teoretyczne ekopraktyki w pracy socjalnej. Na wstępie warto zaznaczyć, że ich celem jest reagowanie na środowiskową niesprawiedliwość. Możliwe jest to poprzez wzmacnianie zdolności społeczeństwa do rozumienia otaczającego je środowiska i zmian zachodzących w nim oraz umiejętności do podejmowania działań w tym zakresie (Payne, 2021).

Kontynuując, ekopraktyka pracy socjalnej jest skupiona na alternatywnych ekonomiach społecznościowej solidarności. To znaczy, że skoncentrowana jest na dążeniu do stabilności w zakresie dobra publicznego oraz partnerstwa między społeczeństwem obywatelskim, państwem, rodzinami i grupami społecznymi. A zatem jest ona zorientowana i czuła na problemy zarówno o wymiarze lokalnym, a także na problemy związane z polityką ekologiczną państwa (Payne, 2021).

Etyka ekopraktyki pracy socjalnej równomiernie postrzega wartość praw człowieka, dobrostanu ludzkości i środowiska oraz zrównoważonego rozwoju środowiska naturalnego. Teorie ekopraktyki nie pochodzą od tradycyjnej pracy socjalnej w mikroskali, lecz lokują swoją istotę w nieco innym ujęciu. Ważnym dla ekopraktyki jest partycypacja jednostek, rodzin i grup społecznych, a także nieeksploatacyjne korzystanie z zasobów naturalnych i budowanie świadomości na temat konsekwencji współczesnych stylów życia i funkcjonowania społeczeństwa. Natomiast praktyka interpersonalna skoncentrowana powinna być na zwróceniu uwagi na środowiskową degradację, wzmacnianie odporności na katastrofy naturalne oraz na dążenie do zrównoważonego rozwoju poprzez spójność życia ludzkiego i natury (Payne, 2021). Wspólnym mianownikiem dla wszystkich perspektyw zawartych w tych teoriach jest założenie kluczowej roli i zaangażowania pracowników socjalnych w realizowanie wybranych celów i postulatów (Payne, 2021).

W niniejszej części pracy omówione zostaną dwa przykłady służące poszerzeniu wybranych zagadnień o propozycje praktyczne. Będą to koncepcje zielonej pracy socjalnej w

głównej mierze rozwijane przez Lenę Dominelli oraz *Slow Social Work* rozwinięta przez Vivienne Bozalek.

W pierwszej kolejności opisana zostanie zielona praca socjalna. Dominelli definiuje ją jako: „transdyscyplinarne, holistyczne podejście do kryzysów środowiskowych stawiających przed profesją pracownika socjalnego wezwanie do włączenia w swoje zasady i wartości do codziennego, rutynowego, głównego nurtu praktyki troski o degradację środowiska i związane z nią katastrofy. Niezależnie od tego, czy te degradacje wynikają z zanieczyszczenia powietrza, wody i gleby spowodowanego zanieczyszczeniami przemysłowymi, czy zagrożeniami „naturalnymi”, wywołują one szkody w zdrowiu i samopoczuciu ludzi oraz eksploatują środowisko dla korzyści uzyskiwanych przez nielicznych. Tak więc kryzysy środowiskowe powodują niesprawiedliwości środowiskowe, które należy wyeliminować, zanim ich szkodliwe skutki staną się nieodwracalne” (Dominelli, 2018, s. 9).

Według Dominelli zielona praca socjalna jest działaniem w ramach procesu interwencyjnego. Podlega ona ewaluacji w toku myślenia refleksyjnego z zaangażowaniem społeczności i reorientowaniem tego procesu stosownie do rezultatów ewaluacji uzgadnianych z lokalnymi mieszkańcami. Zaangażowani w niniejszy proces powinni być przedstawiciele społeczności pochodzący z wyborów, funkcjonariusze władzy wykonawczej, aktywiści organizacji społeczeństwa obywatelskiego i interesariusze biznesowi jako podmioty współuczestniczące w badaniach i uzgadnianiu koniecznych rozwiązań (Dominelli, 2018).

Propozycja zielonej pracy socjalnej przewiduje, iż powinna ona obejmować swoim zainteresowaniem transformację kwestii konceptualizacji postaw społecznych, relacji ludzienia, jak również problematykę nierówności strukturalnych, wykorzystania ograniczonych zasobów naturalnych czy też podziału władzy i zasobów na zasadach równości i jedności. Tak więc celem zielonej pracy socjalnej jest dążenie do reformy społeczno-ekonomiczno-politycznej z uwzględnieniem ekologii. Priorytetowym jest poprawienie jakości życia, zwłaszcza najuboższych środowisk i jednostek, które pozostają w ekskluzji względem lepiej sytuowanych. A zatem wypadkową tych działań jest próba zwiększenia dobrobytu ludzi i planety (Dominelli, 2012).

Korelacja pomiędzy koncepcją zielonej pracy socjalnej a jej klasycznym ujęciem jest nad wyraz dźwięczna, jak również kluczowa. To znaczy, że obydwa ujęcia skoncentrowane są na działaniach na rzecz zmarginalizowanych i potrzebujących, jednakże zielona praca socjalna przewiduje realizację tych działań, lecz w obliczu szeroko pojętych zmian i zagrożeń ekologicznych. Dominelli uważa, że „pracownicy socjalni, profesjonalści, których zadaniem jest zwiększanie dobrobytu ludzi z punktu widzenia praw człowieka i sprawiedliwości

społecznej, są w stanie wnieść wkład w politykę dotyczącą zmian klimatycznych, dyskusji i interwencji” (Dominelli, 2011, s. 430).

Pośród katalogu wskazującego na jednostki i grupy, które mają być inicjatorami zielonej pracy socjalnej Dominelli wyróżnia także pracowników socjalnych. Uważa, iż ta grupa zawodowa zgodnie z własnymi kompetencjami może podejmować się działań praktyki zielonej pracy socjalnej, niemniej jednak działania te powinny być egzekwowane nie przy zastosowaniu tradycyjnej pracy socjalnej, lecz wymagają czegoś jeszcze. Zatem zielona praca socjalna oparta jest również na swoistych przeświadczeniach pracowników socjalnych o tym, że:

- wraz z degradacją środowiska postępują naruszenia praw człowieka;
- istniejące systemy społeczno-ekonomiczne nie pociągają międzynarodowych korporacji do odpowiedzialności za niszczenie zasobów środowiska i utrwalanie nierówności strukturalnych;
- globalna, niesprawiedliwa dystrybucja światowych zasobów fizycznych wywołuje konflikty między tymi, którzy chcą zdobyć udział w „naturalnych” zasobach ziemi;
- brakuje przyjaznego dla środowiska zrównoważonego rozwoju społeczno-ekonomicznego jak i lokalnych relacji uznających współzależność między ludźmi a środowiskiem;
- brakuje troski o środowisko fizyczne jako celu samego w sobie;
- lekceważone są szkody środowiskowe powodowane przez konflikty zbrojne, w tym uwalnianie dwutlenku węgla i wynikająca z tego degradacja środowiska (Dominelli, 2018, s. 11).

W związku z powyższym warto ujednolicić rolę jaką ma pełnić zielona praca socjalna w tym zakresie. Jest to rola edukacyjna oraz praktyka rzecznictwa i mobilizacyjna. Pracownicy socjalni powinni polepszać jakość życia pokrzywdzonych poprzez dyskusję i dialog z różnymi grupami, rzecznictwo różnych grup, mobilizację do działania i inicjowanie zmiany. Zdolni są do tworzenia wspólnoty wokół zielonych technologii, edukacji na ich temat, wytwarzania wiedzy i dzielenia się nią (Dominelli, 2011).

Kolejno przytoczyć można *Slow Social Work*- jest to koncepcja rozwinięta przez Bozalek. Interesującym jest to, że *Slow Social Work* jako koncepcja teoretyczna swoje podstawy lokuje w ruchu *Slow Food*. Ruch ten w szybkim czasie osiągnął międzynarodowy zasięg, dzięki czemu miał znaczny wpływ i siłę na mobilizację starań społecznych w kontekście popularyzacji zdrowego jedzenia zróżnicowanego biologicznie, regionalnie, spożywanego bez

pośpiechu w warunkach niespiesznego stylu życia. Ruch ten przedostał się do dyskursu akademickiego (Bozalek, 2020). W literaturze poświęconej temu zagadnieniu można dostrzec, iż *Slow Social Work* to holistycznie ukierunkowana praca socjalna, którą można egzemplifikować poprzez następujące propozycje jej praktykowania:

- Praktykuj uważność poprzez zauważanie. Uważność oznacza stan, w którym jednostka pozostawia za sobą własne przekonania, motywacje i zaangażowanie poprzez bezpośrednią obecność pomimo niezliczonej ilości wpływów i możliwości im podlegania. A zatem uważność w kategorii *Slow Social Work* jest sposobem na postrzeganie bytu ludzkiego i nie tylko w ramach alternatywnego sposobu bycia w rzeczywistości.
- Angażuj się w odpowiedzialne relacje. Odpowiedzialność obejmuje zarówno relacje międzyludzkie, jak również relacje z innymi istotami żyjącymi, środowiskiem, układami ekologicznymi. Odpowiedzialność w *Slow Social Work* w swojej kwintesencji dotyczy powinności i brania jej na siebie przez znajdowanie nowych możliwości i alternatyw na sposoby bytowania i mieszkania na planecie i ich rozwoju.
- Myśl raczej dyfrakcyjnie niż refleksyjnie. Jest to stosowanie myślenia wspólnotowego w formie afirmatywnej. Polega na szczegółowym i uważnym odczytywaniu oraz poznawaniu różnych teorii, paradygmatów, ujęć w celu ich odczytania i ujawnienia akceptowalnych wspólnych aspektów.
- Dbaj o wzajemne uznawanie zdolności. Założenie to przewiduje, iż wszyscy zaangażowani są współkonstytuowani przez siebie nawzajem. Związek ten z perspektywy pracowników socjalnych polega na współpracy i wsparciu w nabywaniu określonych zdolności przez klientów dzięki wielości sił. *Slow Social Work* ceni kreatywność oraz pomysłowość wzajemnego uznawania zdolności i kompetencji.
- Wspieraj wspólnotową reaktywność. Jest to czułość i gotowość na wszelkie zmiany i sytuacje zachodzące w grupie. Podejście to dąży do polepszania warunków życia wszystkich uczestników ich otoczenia, ukierunkowane jest na kultywowanie dobrostanu wspólnoty.
- Eksploruj kreatywnie. Cechą właściwą dla *Slow Social Work* jest myślenie i działanie innowacyjne, kreowanie nowych zwyczajów, praktyk, sposobów myślenia i postrzegania rzeczywistości.
- Wyzwalaj ciekawość. Otwartość *Slow Social Work* pozwala na doświadczanie nowych sytuacji i uczenia się na ich podstawie, założenie to dąży do kumulowania i segregacji

nowych zasobów wiedzy, teorii; służy podtrzymywaniu szczerej chęci i zaangażowania w rozwój teorii i praktyki.

- Grzecznie zadawaj właściwe pytania. Propozycja ta ugruntowana jest w materii eksperckiej wiedzy i stanowiska, *Slow Social Work* zakłada, że praktycy powinni odejść od swoich przeświadczeń o tym, iż są oni eksperckimi obserwatorami swoich klientów. Siła to powinna być implementowana w relacje z klientem i pracę z nim w taki sposób, aby obydwie strony były w stanie się wzmacniać i umożliwiać zmiany na lepsze.
- Stawiaj na pierwszym planie proces, a nie produkt. Cechą *Slow Social Work* jest zbiorowe eksperymentowanie w przestrzeni relacji. Tego, co zdarzy się w praktyce, nie można przewidzieć. Nikt nie wie z góry, jakie możliwości są do osiągnięcia.
- Kreuj zaufanie przez „(współ)świadcowanie”. Stawanie się w relacjach stwarza przestrzeń do nawiązania zaufania, dzięki czemu możliwa jest otwartość na to, co możemy i do czego dążymy razem. Można ująć jako urzeczywistnioną formę komunikacji, która jest również dostrajaniem do innych, podczas której rozwija się zaufanie (Bozalek, 2020).

Poczynione ustalenia pozwalają na konkluzję. A zatem *Slow Social Work* jest założeniem praktyki pracy socjalnej, które postrzega jednostki ludzkie jako nieograniczone, nieoddzielne, takie, które funkcjonują i wzrastają dzięki sobie nawzajem. *Slow Social Work* uznaje współzależność gatunków i pracy na rzecz ich godnego bytowania. Jest czuła na świat przyrody oraz zachodzące w nim zmiany, zwłaszcza te natury katastroficznej lub kryzysowej. *Slow Social Work* jest poniekąd krytyką postantropocentrycznej pracy socjalnej ugruntowanej teoretycznie w posthumanizmie.

Zakończenie

Apel o zaangażowanie oraz obecność pracowników socjalnych w działaniach mających na celu kształtowanie rozwiązań pośrednich i bezpośrednich wobec zmian klimatycznych i katastrof żywiołowych jest koniecznością. Już ponad dekadę temu Lena Dominelli pisała, że pracownicy socjalni: „mają ważną rolę do odegrania w ograniczaniu emisji dwutlenku węgla, promując zużycie czystej energii i ochronę bezbronnej ludności przed szkodliwym wpływem zmian klimatycznych poprzez wzmacnianie odporności jednostek i społeczności oraz pomaganie mieszkańcom w dostępie do zielonych technologii” (Dominelli, 2011, s. 437).

Obecnie apel ten wciąż jest aktualny, wciąż powinien brzmieć wyraźnie w przestrzeni publicznej i politycznej. Wrażliwość na temat ekologii, zmian klimatu oraz roli pracy socjalnej

w obliczu przemian rzeczywistości wyraziła także Jolanta Supińska, według której: „[...] kondycja ludzka w ostatnich dekadach każe zwracać coraz więcej uwagi na relacje między naszym gatunkiem biologicznym a całym ekosystemem, redefiniować dobro człowieka jako dobro wszystkich istot żywych. To nie są fanaberie ani zainteresowania hobbystyczne, to jest warunek wspólnego przetrwania, a także imperatyw moralny. Termin humanizm wydaje się już nie dość pojemny, nową niezbędną postawą jest animalizm, lub, jak kto woli, witarianizm. Bardziej rozpowszechniony jest termin ekologizm” (Supińska, 2015, s. 57).

Kierując swoją uwagę na przestrzeń naukową, a zwłaszcza polską, po raz kolejny można przytoczyć Marię Mendel. Profesorka nauk humanistycznych akcentuje koncepcje i wizje tych zmian w kontekście pracy socjalnej, która wychodzi poza ramy antropocentryzmu, ludzkiego egoizmu wobec natury i planety. Proponowany przez nią nowy paradygmat jest kluczowym punktem dla tworzenia teorii i praktyki ekosocjalnej, transformacji aktualnych ram pojęciowych i wypracowanych metod działania. Tak więc dostrzec można siłę przebiecia rzeczonyj problematyki oraz autentyczną troskę o jej szerzenie wśród innych. Jest to znaczący fakt dla rozwoju tej materii w świetle akademickiego środowiska.

Konkludując treści zawarte w niniejszym artykule oraz końcowe refleksje- praca ekosocjalna jest odzwierciedleniem świadomie obserwowanych zmian społecznych i klimatycznych na skalę globalną, jej obecność w świecie nauki jest kluczowym punktem wyjścia dla jej rozwoju oraz stabilizacji. Ważnym jest zaakcentowanie, iż praca ekosocjalna jest relatywnie nowym nurtem, niemniej jednak wątki, które ona porusza oraz zagadnienia zawarte w jej ujęciach są rzeczywistością dzisiejszego świata. Dlatego tak ważne jest popularyzowanie jej i szerzenie wiedzy oraz świadomości na jej temat, nawet jeśli mają to być tylko ustalenia teoretyczne, wstępne koncepcje, w dalszym ciągu są to działania zmierzające ku ważnemu celowi. Celem tym jest wypracowanie modelu pracy socjalnej gotowego na zmierzenie się ze zmianami ekologicznymi w przyszłości, a także piastowanie jej klasycznego podejścia, czyli pomocy i wsparcia tym, którzy tego potrzebują i nie radzą sobie o własnych siłach i możliwościach.

Tak więc przyszłość pracy socjalnej może owocować w troskę o świat natury, a również w dalszym ciągu stanowić stały element systemu pomocy społecznej w tradycyjnym modelu. Trzeba pamiętać, że praca socjalna to dążenie do poprawy jakości życia, a wyrównywanie szans, edukacja, eliminacja trudności oraz wzrost są wypadkową siłą tychże działań. W związku z powyższym uznać można, iż praca ekosocjalna to wyraźny punkt na mapie orientacji w perspektywie przyszłości świata ludzkiego i natury, który powinno się pielęgnować, rozwijać i

ostatecznie utrwalić na stałe w skali lokalnej, państwowej i globalnej, gdyż jest to idea oraz wizja dotycząca wszystkich istot żywych i ich środowisk na całym świecie.

BIBLIOGRAFIA

- Bell, K. (2021). A philosophy of social work beyond the anthropocene. W V. Bozalek, & B. Pease (Red.), *Post-Anthropocentric Social Work: Critical Posthuman and New Materialist Perspectives* (ss. 58–67). Routledge.
- Besthorn, H. F. (2012). Deep Ecology's contributions to social work: A ten-year retrospective. *International Journal of Social Welfare*, 21(3), 1–12.
- Bozalek, V. (2020). Propositions for Slow Social Work. W V. Bozalek, & B. Pease (Red.), *Post-Anthropocentric Social Work: Critical Posthuman and New Materialist Perspectives* (ss. 83-94). Routledge.
- Dominelli, L. (2011). Climate change: social workers' roles and contributions to policy debates and interventions. *International Journal of Social Welfare*, 20(40), 430-438.
- Dominelli, L. (2012). *Green Social Work*. Polity Press.
- Dominelli, L. (2018). Green social work in theory and practice. A new environmental paradigm for the profession. W L. Dominelli (Red.), *The Routledge Handbook of Green Social Work* (ss. 9-20). Routledge.
- Gibbons, L.V. (2020). *Regenerative – The New Sustainable*. *Sustainability*, 12(13). <https://doi.org/10.3390/su12135483>
- Mendel, M. (2022). Poza humanizm: transformacyjna i regeneratywna praca socjalna jako czuła pedagogika publiczna. *Praca Socjalna*, 37(3), 59-72.
- Payne, M. (2000). Social Work Theory. W M. Davies (Red.), *The Blackwell Encyclopaedia of Social Work*. Blackwell Publishers.
- Payne, M. (2021). *Modern Social Work Theory*, 5th ed. Red Globe Press.
- Supińska, J. (2015). Polska polityka społeczna ma swoje lata. W E. Górnikowska-Zwolak, & W. Walkowska (Red.), *Dzieło Lucyny Frąckiewicz inspiracją dla współczesnej polityki społecznej* (ss. 55-62). Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Augusta Hlonda.
- Ramsay, S., & Boddy J. (2019). Greening Social Work Through an Experiential Learning Framework. W M. Rinkel, & M. Powers (Red.), *Social Work Promoting Community and Environmental Sustainability: A Workbook for Global Social Workers and Educators* (ss. 17-23). International Federation of Social Workers.

- Webb, S. A. (2021). What comes after the subject? Towards a critical posthumanist social work. W V. Bozalek, & B. Pease (Red.), *Post-Anthropocentric Social Work: Critical Posthuman and New Materialist Perspective* (ss. 19–31). Routledge.
- Williams, L. (2014). Narracje tożsamości i kultury to za mało. Dlaczego praktyka empowerment potrzebuje pogłębienia w XXI wieku. W A. Gulczyńska, & M. Granosik (Red.), *Empowerment w pracy socjalnej: praktyka i badania partycypacyjne* (Tłum. A. Gulczyńska, M. Granosi) (s. 99–106). Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.